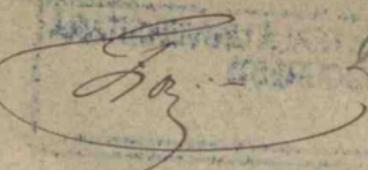

Aut. 4994.

87758

BUCURESCII

IN TIMPUL

REVOLUȚIUNEI FRANCESE

DE

G. I. IONNEȘCU-GION

BUCURESCI

STABILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECŪ

59, STRADA BERZIİ, 59.

1891.

g(498.11), 17"

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCURESTI

4994

1961

Rc 82/04

MIROL 1954

B.C.U. Bucuresti

C7719

ibid
ESTABLICIT CA CENTRALĂ
UNIVERSITATEA
BUCUREŞTI

BUCURESCII

IN TIMPUL REVOLUȚIUNEI FRANCESE

Acum uă sută de ani, prin Ianuariu, 1791, în Bucuresci, cafenelele și prăvăliele neguțătorilor români și greci, cari se aflau prin prejurul marilor hanuri ale S-tului Gheorghe-Noă, Șerban-Vodă și Constantin-Vodă, erau întesate cu fel de fel de ómeni.

Pe lângă întemplierile răsboiului ce se urma de zor între Turcia și Austro-Ruși atât în Muntenia cât și în Moldova, se mai vorbea în Bucuresci și despre uă sdruncinare ne mai pomenită a vechei stări de lucruri în «țera Franțuzului», despre uă ἐπανάστασις, uă revoluțiune de

felul căreia, spuneau cei sciutori, nu s'a mai vădut pe lumea nôstră.

Mulți din cei cari auđiseră la acéstă dată despre începuturile revoluțiunei franceze, nu pricepeau nici firea, nici urmările faptelor ce li se povestiseră, deci daŭ fără frêu voiă închipuirei lor să fistoneze tot ce le trecea prin cap.

Alții tăceaă, ascultaă și, din când în când, surîdeaă ca ómenii ce aŭ deplină cunoșință despre lucrul de care unii vorbesc cam nea-'ntr'uă parte. Cestia din urmă, adevărații cunoscëtori ai evenimentelor petrecute la Paris, erau membrii *Societăței Amicilor*, ἡ έταιρια τῶν φίλων, ¹⁾ care, în cap cu Rhigas, se alătuise în Bucurescî pe temeiuł cuvintelor Ζῆτω ἡ φιλογενεία, — trăiască iubirea de térá !

Inainte ca Directoriul din Paris, adică puterea executivă a Republicei franceze una și indivisibilă, se fi hotărît Bucu-

---

¹⁾ *Revue de Géographie* (Paris 1881): Ubicini: *La Grande Carte de la Grèce par Rhigas*, pag. 247.

rescii²⁾ ca centru al mișcărilor revoluționare ce trebuiau suscitare în Ungaria, Polonia, Transilvania, Moldova, Muntenia, Serbia și Bulgaria; înainte de a se face acăstă neașteptată onore viitoreană capitalei a Regatului Român, — Bucurescii erau centrul cel mai activ al Elenismului care se deșteptase pe teremul literar și acum, cu speranțe nemărginite în revoluția din Paris, năzuia din răsputeri a se deștepta și pe teremul politic.

Din Archipelag, din Morea, din Insulele Ionice, Tessalia, Albania, Epirul, Macedonia și de prin toate părțile lumiei, Grecii veniau la București, toti ἐπὶ σκοπῷ νὰ εῦρῃ πόρον ζωῆς, — pentru a și găsi mijlocie de trai, și mulți pentru a se confătui asupra mișcării ce-avea să îsbuncă din toate părțile³⁾. — Lucrul acesta nu se vedea, dăr se visa, se simtea, se ghicea. Timpuri curiose și atrăgătoare, când de-alungul și de-a latul imperiului

²⁾ Documente priv. la Istoria Românilor. Doc. franceze. Colecțiunea Odobescu, Supl. I, vol. III, fasc. 2, pag. 412.

³⁾ Revue de Géographie (an. cit.) pag. 243.

otoman, dacă ați fi pus urechia la pămîntul burdușit de lacrimi și dorințe, ați fi audiuți apropiindu-se furtuna, cu atât mai furiösă cu cât acum la 'nceput era mai tăcută.

In Bucuresci, medici, neguțători, profesori și dascăli, preoți și studenți de la scola cea mare, unii Români, alții Greci, — totuși așteptau ca negociaările păcei de la Sistov cu Austria să se sfârșescă, să aceleale ale păcei de la Iași cu Rusia să 'ncépă, pentru că, răsboiul încetând de a mai dudu în Dunăre, să se potea audi în principate și mai lămurit, și mai puternic, glasurile cele mari, *os magna sonaturum*, ale Revoluției franceze.

In așteptare, Rhigas, Tânăr atunci de 25 de ani ⁴⁾, lucra de zor pentru că tot ce se făcea la Paris și în țările subjugate ale Orientului, să se cunoască și la Bucuresci. Viena, un centru de a doua mâna al elenismului literar și patriotic, ⁵⁾

⁴⁾ *Rev. de Géogr.* (an. cit.) pag. 241.

⁵⁾ *Leucothea*, Eine Sammlung von Briefen eines geborenen Griechen, über Staatswesen, Literatur und Dicht-

era trăsura de unire între Paris și București. Mai mult de cât ori-cine altul în vremurile acelea, Rhigas, pe care Bolintineanu 'l face Român Macedonén din Velestin, era pregătit pentru a primi cu entuziasm principiele Revoluțiunei franceze. Vorbea bine limbele francesă, germană și italiană, pe lângă limbele română, gréca și turcescă; călătorise prin Italia, Franția și Germania; fusese secretarul lui Alexandru Ipsilante în 1782, și 'l urmase pe acesta la Constantinopol, după ce fuga filor săi la Viena silise pe Ipsilante să demisioneze din Muntenia. De la 1782 și pînă la 1786, Rhigas rămăsese la Constantinopol vorbind într'una cu Grecii de acolo, despre apropiata eliberare a patriei lor printr'ajutorul Rusiei. Reîntors în România cu Mavrogheni, Rhigas fusese caimacamul acestuia la Craiova în timpul resboiului, și-apoi, după pacea de la 1791 între Austria și Turcia, încheiată la Sîstov în 4 August,

Rhigas venise la Bucurescī pe lângă boerul âncă tânăr pe atunci Grigorie Brâncovénu cu care era prietin. Până acum, Rhigas cređuse că, cu ajutorul Rusieř și cu ajutorul Austrieř, Grecia va reuši se scape de durerosul jug al Turcilor. După resboř, își schimbase părerile, cunoscuse bine și pe unii și pe alții, și cântărise în de ajuns, și chiar corespondența ce întreținuse în 1785 cu principalele Kaunitz⁶⁾ i-arētase lămurit că numai desinteresate nu erau aceste două mari puteri în cestiunea Orientului.

Când se auđi în Bucurescī că a isbuñit Revoluționea francesă în Paris; că acolo poporul a dêsăvîrșit primele acte nemuritore, cari sunt fala Revoluțunei, — Rhigas vădu uă lumină mare întinđendu-se înaintea ochilor săi și libertatea popořelor din Orient ridicându-se din lanțurile trecutului, ajutată în deșteptarea și 'n reîntremarea ei de mâna umană și binefăcetore a Franciei.

---

⁶⁾ *Rev. de Géogr.* (an. cit.) pag. 247.

Tot ce se scria și se făcea la Paris venia 'n România, la Bucurescī : proclamațiuni revoluționare, scrieri patriotice, poesiī de tótă mâna, Rhigas le traducea în grecesce, le trămitea la Viena unde se imprimau într'ascuns, și-apoi, prin lădile de mărfuri ale negustorilor, erau introduse pe furiș în țéră și 'n deosebi în Bucurescī, focarul elenismului militant.

Colecțiunea cântecelor séle patriotice, aşa numitele *ασματα*, le cântau studentii și Grecii patrioți. De câte ori, prin pim nițele de lângă S-tul Gheorghe-Noū—pe atunci *tunelele de vięță* ale Bucurescilor—nu a răsunat *Marsilieza* lui Rhigas :

*Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἐλλήνων,
Οὐαὶρος τῆς δόξης ἡλθεν,*—

«deșteptați-vă, copii ai Elenilor, ăiu gloriei a sosit». — Si de câte-ori nu s'a cântat chiar pe franțuzeșce faimosul cântec al *Terorei* din 1793 de la Paris, *La Carmagnole*, din cari versurile

Dansons la Carmagnole!

Vive le son,

Vive le son,
Du canon !

erau cântate cu cuvintele stricate *Fivrelzon!* *Fivrelzon*,⁷⁾ de unde pote aū
eșit pe românesce *Fîlfîsonii* de tōte
némurile a căror sérbădă și *fîlfîsonescă*
seménță nu a perit âncă din mișlocul
nostru?!

Ajutat de amicii săi Turnavitu,⁸⁾ unul
din *apelpisiții* lui Mavrogheni, un entu-
siast care, ca și Mavrogheni, da 'n fie-
care ȳi mâna cu nebunia, de Perrhevos
și înțeles în parte de vro căți-va boeri,
printre cari Brâncoveanu, Dudescu, Câmp-
ineanu și Ión Cantacuzino, Rhigas lucra
într'una pentru a deștepta în compa-
trioții săi speranțe nemărginite. *Πρὸς τὴν*
ἀδελφὴν Γαλλιաν, — pentru sora nôstră
Francia, esclamau Grecii, ne dăm viața
de dece ori.

In timpul acesta, o ciumă teribilă bân-

⁷⁾ Ion Ghica : *Scrisori* (ediț. II) Bältärețu, pag. 509.

⁸⁾ *Revista Nouă*, în studiul meu asupra lui Mavrogheni.

tuia prin Bucurescī⁹⁾, prin tótă Muntenia și Bulgaria. Mihail C. Sutzu fusese trecut de Pórtă din Bucurescī la Iași,¹⁰⁾ ér ténérul Alexandru Moruzi fusese numit Domn în Téra-Românescă. Nisce încurcături ne mai pomenite buimăcesc întreaga peninsulă balcanică. Lumea din Bucurescī nu scia ce să mai crédă.

In Februarie 1793, ambasadorul Franciei, ducele de Choiseul-Gouffier, auđind despre cele ce se petreceau în Francia, — emigrațiunea, fuga, închiderea și 'n fine guilotinarea Regelui Ludovic XVI, — se hotăresce a părăsi Constantinopolea și a se refugia în Rusia, unde Caterina II primea cu brațele deschise pe toți nobili emigrați¹¹⁾.

După cum reiese din două scrisorile unui necunoscut republican din Bu-

---

⁹⁾ *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colecț. Odobescu. Vol. III, pag. 82.

¹⁰⁾ *Ibid.* pag. 85.

¹¹⁾ Albert Sorel : *Essais d'histoire et de critique* (Paris, 1883); *Studiul: Catherine II et l'Emigration française* (pag. 191—204).

curescă — pote chiar Rhigas — ducele de Choiseul-Gouffier trece prin Bucurescă, să de vorbă cu Mihail Şuțu care tocmai se gătea să pornescă la Moldova, cauță a'ī inspira spaimă și grăză de tot ceia ce se petrecuse și se petreceau în Franția, și'ī vorbesce de rău pe toți Francesii republicană cari, din Constantinopol, începuseră să se respândească prin tōte țările noastre și ale vecinilor ¹²⁾.

Intr'aděvěr, Republica iși schimbase toți emisarii și primenise întréga diplomatiă francesă. Bine înțeles că nici un nobil, nici un *ci-devant* nu mai voia să servescă sub miniștrii de afaceri străine ca Danton și alții, cari urmară pe nabădăiosul tribun în cārmuirea politicei externe a Republicei. De aceia, lume nouă, vederi noue și un mod de a tracta cestiunile atât de năsdrăvan, în cāt la Viena, ca și 'n Italia, ca și la Pórtă, unde Convențiunea întreținea orecari re-

---

¹²⁾ Doc. priv. la Ist. Rom. — Colecț. Odobescu, vol. III, pag. 87 și 88.

lațiuni, era un adevărat chin pentru diplomații austriaci, italiani și fanarioți, să primească un diplomat din straturile cele noue ale Revoluției franceze, și mai cu seamă să discute ceva cu dënsul. Unii dintr'acești revoluționari făceaū într'adins pe sélbaticii și pe fieroșii, numai ca se se dică de interlocutorii lor că sunt «și mai și» republicană.

Bernadotte la Viena băgase în răcori pe Thugut și pe marchisul de Cobenzel, și numai sélbatec nu era. Inchipuiți-vă ce cap trebuia se facă bëtrâniilor diplomați ai monarhielor europene, când trămișii Convenției, împingând republicanismul lor pénă la nepoliteță, le diceau din chiar senin: eh! cetățene, ce? tu nu vezi că lucrurile staū astădi aşa? Vrei ori nu vrei? Vorbă multă săracia omului!....

In tôte țările, Convenția trămisese ómenii săi. Ei aveau drept îndatorire de căpeteniă, pe față său pe ascuns, I^o) de a cerceta și afla în ce mod suveranii și supuși lor judecă Revoluția fran-

cesă; 2⁰) de a propaga adevăratale principie ale Revoluțiunei printre Francesii și supușii francesi stabiliți prințacele țări 1³).

In Bucurescī ceva mai târziu de cât 1793, erau vro 25 de Francesi și supuși ai Franciei. Consul frances încă nu se afla. Numai Rusia și Austria aveau consulate la Bucurescī. Prima, Rusia, înființase consulatul său la 1782, acum uă sută și nouă ani; a doua, Austria la 16 Octobre 1783, 1⁴) adică acum uă sută și 8 ani. Când ducele de Choiseul-Gouffier plecă din Constantinopole, și prin urmare nu mai fu cine se țină în frēu republicanismul ardent al multora din Francesii veniți prin Marsilia în capitala Sultanilor și 'n cele-lalte țări ale Orientului, Bucurescii ca tōte orașele primi îndată în sînu-ă vro câți-va *sans-culottes*. In Bucurescī, de către boerii cei bětrâni și de către ómenii cei neobicinuiți cu

---

¹³⁾ Ibid. pag. 89.

¹⁴⁾ Laurian : *Istoria Românilor*, pag. 551.

năsdrăvăniele ce scoriau, debitaŭ și făceaŭ *les sans-culottes*, li se dise ăstor ómeni, *apelpisiții*, ómenii cari daŭ cu barda 'n Dumnedeu și 'ndrugaŭ un fel de *înșiră-te*, *Mărgărite*, în care, după spusa celor bétrâni, cuvintele *libertă*, *fraternită*, *egalită* zai ră loută resunaŭ întocmai ca nesce clopote de 'nmormen-tare pentru vechiul regim. Acești *apelpisiți* vor deveni mai târdiū *zavergi*, și mai la urmă, înmuiându-se și încumințindu-se, vor fi numiți *bonjouriști*, pentru a deveni acum 70 de ani în Grecia și acum 50 de ani la noi primii luptători ai redeșteptării naționale la Atena, la Iași și la Bucuresci.

Primul *sans-culottes*, cel d'ântâi *apel-pisit* frances care a trăit în Bucuresci acum 99 și 98 de ani este Francesul Hortolan¹⁵⁾.

Hortolan era un negustor, — din ceia cari fac politică, dăr sciții «politică extrafain și la nemurire», și cari nu în-

---

¹⁵⁾ Doc. priv. la Istor. Român. Supl. I, vol. III, pag. 93.

târdiază de a vedé, cum dice Româ-nul, că

La Iliă
'N prăvălia
Jocă șoreciř 'n călcâia,

era, dic, un negustor frances stabilit cam pe la 1792 în Bucurescî, împreună cu tovarășul său Pellet și cu teșghetarul său Jeaume, numit în scrisorile ce citează directorul casei *Pellet & Hortolan*, primul *Magasin Universel* din Bucurescî.¹⁶⁾

Hortolan era prieten cu Turnavitu și prin urmare cu Rhigas. Ruffray, alt Frances, era secretarul principelui Alexandru Moruzi. Ruffray era un *sans-culottes*, tot atât de apelpisit ca și Hortolan. Marie Descorches, ambasadorul Republicei franceze din Constantinopole, spune la 24 Decembrie 1794, ministrului afacerilor străine din Paris, că Ruffray este de un civism și de un republicanism ardent. Si el era prieten cu Hortolan.

Frigurile Revoluțiunei cără bântuiau

---

¹⁶⁾ *Ibid.* pag. 95 și 101.

gróznic la Paris, sguduiaŭ sdravěn și pe republicanii din Bucurescî. Pe lângă aceste friguri ale Revoluțiunei, se mai adăugaŭ în Bucurescî frigurile mai prosaice ale térii, frigurile paludeane de cără Hortolan suferea într'una și pe cără Ruffray le combătea, bênd cu eroism rachiurile și vinurile românescî, nu cu litrul, noua mësură decretată de Convențiunea Națională din Paris, ci cu bêtâna și capacea oca românescă, încă în vigore la Bucurescî.

Friguri într'un fel, friguri într'altul, Hortolan, Ruffray, Turnavitu și prietinii lor erau ăilnic într'uă stare de neînteruptă escitațiune, — un fel de ciudată căldură, care 'i făcea să vîdă republicani prin tóte părțile.

Hortolan cerea audiențe la Spătarul lui Moruzi, uă rudă a Domnului, al cărui nume nu-l găsesc în interesanta listă a boerilor divaniști, ce a bine-voit să 'mî dea onoratul nostru vice-președinte, d. V. A. Urechiă. Hortolan cerea audiențe la Spătar, pentru a tracta cestiunea vă-

muirei mărfurilor franceze la granițele române, și în loc de a tracta acăstă cestiune, stacoiul republican s'apuca la discuțiunea principiilor proclamate de Revoluție și consacrate de Convenție.

«Spătarul, » dice Hortolan într'uă scrie «sore adresată lui Marie Descorches, «ambasadorul Republicei la Constantinopole, spătarul are un caracter curat «republican și am vorbit cu dênsul ca «și c'un adevărat cetățen, » — cu alte cuvinte i-am șis *tu* și mi-a șis *mă*, întocmai ca un adevărat *sans-culottes*. Aceste sciri, Hortolan le trămite lui Descorches din Bucurescă la Constantinopole, pe o hârtie cu deviza *apelpisită*: «*Liberté, Egalité ou la Mort*», purtând data nouă calendar al Republicei, adică *23 Vendemiariū, anul II-lea al Republicei franceze, una și indivisibilă*, ceia-ce va să dică *15 Octobre 1793*, acum 98 de ani.

Din scrisorile lui Hortolan și dintr'altele ce citez, se vede lămurit că, conform instrucțiunilor ce avea, Descorches,

ambasadorul din Constantinopole, voia să organizeze în Bucurescă, un biuroū de informațiuni care să-i procure sciri din Polonia, Ungaria, Moldova și de unde să plece emisarii, adică spioni Republiei, cu anumite instrucțiuni într'aceste țări nemulțamite cu politica Rusiei și cu politica Austriei.

In Ungaria, fierberea era mare. Iosef II murise după ce încercase în totă vieta de a face reforme și nu reușise cu nici una. Spiritualul principé de Ligne, amicul frumóselor Moldovence de la Iași, dicea de Iosef II «drăguțul de 'mpérat» al țăranului român din Transilvania, că el a fost cu reformele séle în totă vieta întocmai ca omul căruia îi vine să strănuie, care dă se strănuie, care e cât p'aci să strănuie și... nu strănută.

Totuși, încercările lui de reforme în Ungaria și Transilvania înfuriaseră adânc pe magnați și pe 'ntreg poporul maghiar.... De altmintreli, dragă Dómne! e atât de lesne să facă pe Ungur să se înfurieze, să turbeze și să spumeze.

Mișlocul? Fórte ușor: spuneți-i adevérul — și apoī atineți-vă sě 'i vedetă efectul: e fulgerător și năsdrăvan. Tună în tóte societățile de cultură. Trăsnesce în *Er-delyi Maghiar Kultur Egylet*; Pesta urlă, Posony răcnesce și 'n Koloșvar Maghiarul cu bolovană în mâna s'aventă către ceruri sě védă de vorbesce Christos pe unguresce.

Asupra acestui foc și acestei ură Maghiarilor în contra Casei de Habsburg, reprezentată în 1793 de Leopold II, frațele și succesorul lui Iosif II, cădu ca valuri de petroliu principiele Revoluționei franceze. Magnații unguri deveniseră jacobini și *sans-culottes*. Hajnoczy, Lacz-kovici, Szentmariai făcură un catechism popular, menit a propaga principiele Revoluționei franceze, iar Bacsány traduse *Marsilieza*, pe care călăul avea s'o ardă la Pesta cu alte multe publicațiuni revoluționare¹⁷⁾.

---

¹⁷⁾ Louis Leger: *Histoire de l'Autriche-Hongrie* (colecț. Duruy) pag. 470.

Să nu uităm că tot acum Români din Transilvania înființeză *Societatea filosofică*, în care mai multe cercetări ne-ar face pote să vedem uă sucursală a *Societății Amicilor* din Bucurescī, și *etatia* *tōv gīlōv* despre care am vorbit. Ceia-ce e sigur e ca *Societatea filosofică* din Ardél se pune în strînse legături cu cei de la Bucurescī. Să nu uităm de asemenea că cu un an, doi, înainte, apăruse faimosul memoriu al Românilor transilvăneni *Supplex libellus Valachorum*¹⁸⁾.

Cu aceste ţeri în cari din temeliă se sguduia vechia stare de lucruri, Descorches voia să se pună în relațiuni prin-tr'ajutorul biouroului de informațiuni din Bucurescī, precum tot printr'acest biurou voia să corespundă și cu eroicii luptători ai Poloniei, cari, după famosa ședință de la 23 Septembre 1793 — *ședința mută de durere și de rușine*, — se revoltaseră și, sub conducerea lui Ta-

---

¹⁸⁾ Densușanu: *Istoria Lit. române* (pag. 100 și 113.)
Papiu Ilarian: *Viéța, operile și activ. luă George Șinca*.

deu Kociusko¹⁹⁾), începuseră în contra Rusiei uă luptă cu atât mai sublimă cu cât mai neegală era între victime și călăi.

Până când acest biurou de informații său înființarea unui consulat să se desevêrșescă la Iași său la Bucuresci, republicanii profitau de Evrei stabilici la Iași pentru a avea sciri din Polonia, ier granițele despre Transilvania nefiind strașnic inchise, relațiunile între republicanii din Bucuresci și răsvrătiții din Ungaria se întrețineau cu multă nlesnire.

Polonesii, Unguri, Greci, veniți de prin toate părțile, umpleau cafenelele Bucureștilor. *Les Droits de l'Homme*, «Drepturile Omului» fuseseră traduse. Hortolan dice: *Presque tous les négociants de Janina et de l'Albanie établis ici, à Bucarest, sont des sans-culottes*, — mai toți neguțătorii din Janina și din Albania, stabiliți aci la Bucuresci sunt toți *apelpisiți*. Toți erau pentru Republică și cereau cu stăruință lui Hortolan să le dea canțo-

¹⁹⁾ Alf. Rambaud: *Hist. de la Russie*, pag. 501, (colecț. Duruy.)

netele jacobine ce 'i sosiau din Paris prin Constantinopole ca să le cânte și ei. Când se încindea discuțiunea între partizanii Revoluției și aceia ai Rusiei, mergeau adeseori pénă la bătaiă. Intr'un rând, ne spune Hortolan, dacă rusofili nu ar fi recunoscut adevărul celor dise de amicii noștri se 'ncepea uă péruiélă și uă ghiontuélă de s'ar fi dus pomina mai departe de cât Bucuresci²⁰⁾.

De altmintreli, sgomotele cele mai deosebite și adeseori cele mai ciudate circulau prin Bucuresci. Unii spuneau că Varșovia a fost luată de Polonesii lui Kociusko; alții afirmau că Rușii sunt învingători. Grecii patrioți din Viena scriau la Bucuresci, că *Sfânta Revoluțione*, ἡ ἀγία ἐπανάστασις va isbucni în capitala Habsburgilor. Din Transilvania veniau sciri că acolo, cu mic, cu mare, sunt toți pentru Revoluțione, pentru Franția, pentru națiunea căreia d'atuncea îi mergea numele de *La Grande Nation* în

---

²⁰⁾ Scrisoarea lui Hortolan mai sus citată.

tot Orientul. — Timpuri de ferbere, de încurcături nesigure și chinuitore, cu césuri cari aduceau ce n'aduce anul, adă lumenose ca uă di de Maiu, mâine posomorite și încruntate ca furtunile mărei.

In Iași și în Bucuresci, inimele Grecilor aștăpătat prin tóte aceste chinuri și veseli vijeliose; aci s'aștăpătat pentru prima óră cântecile jalnice ale lui Athanasie Christopolu care, cu Alcmann, plângerea libertatea înmormântată a Greciei, într'aceste frumose versuri:

*Nῦν δάκρυα βρύετε πάντα,
Νῦν ἄλγεα ἔλθετε πάντα,
Κεντᾶτ̄ ἐμὰ σπλαγχνα καὶ ἥπα.*

«Și-acum, lacrimi, curgeti tóte; și-acum, chinuri, sositi tóte; străpugeti-mi inima!»

La aceste cuvinte sfâsiatore, din piepturile vitejilor, tot aci în Bucuresci, isbucnău versurile inflăcărate ale lui Rhigas:

*Φίλοι μῶν συμπατριῶται,
Δῶνλοι νὰ μέθα ὡς πότε
Τῶν ἀχρίων Μουσουλμάνων
Τῆς Ἐλλάδος τῶν τυράννων;*

«Până când fi-vom noi ore, o iubiți compatrioți, sclavii crunților Musulmanăi, tiranii Eladei?»

Tot aci, la Bucuresci, se petreceau adeseori scene mărețe, cără reamintiau timpurile eroice ale Greciei clasice. Tânării Greci și Macedonenii luau iconele din cuiu, le puneaau pe masă, aprindeau candelete și 'ngenuchiând, cu pieptul tresăltând de sfânt entuziasm, cântau din poesiile lui Rhigas, pe faimosa:

*Καλλίτερα μιᾶς ὡραῖς ελεύθερη ζωή,
Παρ' αναριθμοὺς χρόνονς σκλαβιὰ καὶ φυλακῆ.*

adică: «mai frumosă este uă vietă de un cés liberă, de cât uă vietă de ani nenumerați în sclavie și 'n jug.» — Si apoi sfîrșiau cu jurămîntul tot de Rhigas, pe care 'l cântau punând mânele pe icone:

*Ο βασιλέν τῶν κόσμου ὁρκίζομαι σὲ Σὲ
Στήν γνώμην τῶν τυράννων νά μην ἐλθῶ ποτέ.*

adică: «o împărate al lumei, mă jur

'naintea ta, că nici uă dată nu mě voiū pleca la voința tiranilor.» — Și 'n timpul acesta, muma, tatăl și bětrâniř familiei stař ímprejurul acestor viitorř eroř ai neatârnărei grecescř, și plângceař de dragoste și de durere ²¹⁾.

Tóte aceste scene, și altele âncă ce nu cunoscem și cari sunt fala luptelor pentru independența Greciei se petreceau aici în Bucurescř, centrul elenismului militant, cu ajutorul, cu prietenia, cu frăția sinceră a Românilor ²²⁾). Cine ar fi avut atunci, și cine ar ave astădi în tóte părțile unde se află suflare românescă, — cine dintre Români ar ave curagiul să oprescă în loc, să zăticnescă, ba chiar să 'năbușe pe un popor în lupta lui sfântă pentru recâștigarea drepturilor im-prescriptibile ale limbei, reînoirea deplină a naționalității, atingerea idealului ce a păstrat cu drag de-a lungul timpului,

---

²¹⁾ Dr. Carl Iken; *Leucothea*, pag. 85 și 95 din vol. II.

²²⁾ *Ibidem*: vol. II, pag. 256: Hier haben Sie, in der Kurze und mit noch mancher Unvollkommenheit, eine Darstellung, wie Griechenland von der Wallachei Nütze zog.

în răslătirea chiar a celor mai crunte văcuri.

Și totuși, acești Greci, care și plămădiau libertatea aci în Bucuresci și dincolo la Iași; acești Greci cără bine-cuvîntau pămîntul primitor al României și în avînturi de recunoșință jurau iubire Românilor, sunt acum dușmani neîmpăcați ai Românilor macedoneni, cără astăzi nu vor să facă în străvechea lor patriă de cât tot ceia-ce Grecii făcură în patria lor.

Acesta îi dreptatea popoarelor; acestea's faptele netăgăduite, acestea's învățaturile pe cără un prevestitor, întocmai ca Muezinul sus pe moscheele musulmane, ar trebui să le reamintescă Românilor din România liberă în tóte dilele, la tóte ocasiunile, dicîndu-le cu glas tare: «O Români, o frații mei, readuceți-vă aminte trecutul, judecați presintele, vedeți unde sunteți, gândiți-vă cu cine lucrați și nu vă încredeți de cât în voi însi-vă !

Pe atunci Grecii ne iubiau, căci țările noastre erau scena liberă unde, ajutați de

Români, pregăteaă frumósa dramă a independenței lor naționale.

La Bucurescî, Alexandru Moruzi, tînăr de vr'o 32 de ani²³⁾, amic al Franției și al literaturlei franceze, nu cuteza totuși a 'și arëta pe față acësta iubire. Consuliștii Austriei și Rusiei erau lângă dênsul pentru a 'l reaminti adevărul lor.

«Consulul Rusiei din Bucurescî, dice «uă notă adresată Comitetului de Salut «Public din Paris, la 19 Pluvios, anul III «al Republicei (7 Februarie 1793²⁴⁾,— «consulul Rusiei și numeroșii săi agenți «conduc singuri postele stabilite pe frun- «tariele polonese și moldovenesci, trag «ca un zid de închisore între aceste două «state și restul Europei, interceptă scri- «sorile, împedică comunicațiunile, supără «pe călători, se amestecă în afacerile «guvernului civil și exercită ca un fel «de *veto* asupra hotărîrilor luate de Prin- «cipe și de Consiliul său. In starea de

²³⁾ *Doc. priv. la Ist. Rom.* Colecț. Odobescu, vol. II, fasc. I, pag. 112.

²⁴⁾ *Ibidem*, pag. 103.

«umilire în care se găsesce guvernul
«Sublimei Porți, Principele și Divanul nu
«aă curagiul să resiste la voințele su-
«preme ale consulilor.»

Aceste informațiuni precum și altele
cari vor urma, le estragem din scriso-
rile, memoriele și rapórtele lui Constatin
Stamate, om devotat casei lui Mihai
Șuțu, acum în 1794 Domn în Moldova.
Constantin Stamate, Român séu Grec
nusciu, era în Decembre 1794 la Altona
lângă Hamburg²⁵⁾ în calitate de agent
fără caracter oficial, mai propriu : spion
al Republicei francese. Constantin Sta-
mate servise înainte în diplomația oto-
mană cu d. de la Roche, fusese infor-
matorul multor Domni ai Moldovei²⁶⁾
și ai Munteniei, fusese secretar al lui
Mihai Șuțu și de când cu Revoluțunea
se naturalisase Frances, intrase în ser-
viciul Ministerului afacerilor străine din
Paris și, prin rapórte fórte bine făcute,

²⁵⁾ Ibidem, pag. 100.

²⁶⁾ Doc. priv. la Ist. Rom. Supl. I. vol. III, fasc. 2
pag. 403.

prin combinațiuni şirete și şiret înjghe-
bate, atrăsese atențunea superiorilor săi
din Paris.

Cunoscător adânc al tutelor intrigelor
cari se petreceau în principate la Iași
și la Bucuresci, Stamate nu încetase de
a corespunde cu cei de la Curțile Beilor
fanarioți. Printr'aceștia, Descorches, am-
basadorul Republicei de la Constantno-
pole, află de Stamate și'l cere ministrului
din Paris, pentru a'l întrebuiță în Po-
lonia și 'n principatele române²⁷⁾. Sta-
mate ne spune într'uă scrisore a sa că
la Curtea din Iași principiele republicane
sunt mai bine vădute de cât la Bucuresci.
Afirmațiunea lui Stamate este coroborată
de scrisoarea unui Frances de la Iași, Cado
de Lille, care venind la Iași găsesce pe
boieri rostindu-se pe față unii, pe as-
cuns alții, pentru Revoluțiunea francesă²⁸⁾.
Er într'uă altă scrisore, un alt Frances
ne spune că la Bucuresci, boieri din
protipendadă, fiă din mândriă, fiă din

²⁷⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 100.

²⁸⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 438.

lene, nu sunt republicană, pe când boierii de mâna a doua și negustorii ascultă cu drag și împărtășesc cu foc «nemurito-rele principie»,²⁹⁾.

Stamate ne explică republicanismul curtei principare de la Iași prin faptul că secretarul principelui Mihai C. Șuțu era Kodrică, un partisan al Franției, dușman al Rusiei și al d-lui de Choiseul-Gouffier. Pentru acest Kodrică, Stamate cere guvernului din Paris colecțiunea *Encyclopédie* ca un dar propriu a'l întări și mai mult în creșul lui republican. Tot acum se mai află la Iași un republican gata a'și sacrifică péně și ultima picătură de sânge pe altarul patriei. Acesta era *Ledoulx*, cum ne spune Stamate³⁰⁾.

Astfel fiind lucrurile pe la sfârșitul lui 1794, Stamate fu cel d'ântâi care propuse înființarea la București a unui consulat frances. Nu intrăm în amănuntele acestei afaceri, care fu multă vreme

²⁹⁾ *Ibidem.* vol. III, pag. 435.

³⁰⁾ *Ibidem,* vol. II, pag. 98.

tractată de doi ambasadori ai Republicii la Constantinopole, de Descorches și succesorul lui, Verninac, și de Stamate care scrisă într'una raporte și note fără bine redactate și fără juste în vederea lor.

Să spunem numai că Ministerul din Paris, după ce căpătă învoirea Portei biruind opoziția dirijă a Austriei și Rusiei, voi să numescă în postul de agent consular la București și Iași chiar pe Constantin Stamate. Atât de miniștri Caterinei și lui Leopold II, Divanul respinse pe Stamate sub cuvînt că e Raia. Ministrul frances ar fi voit să lăsrătă ca agent secret, Stamate însă nu primi pe cuvîntul că *le système des agents secrets envoyés de Paris est actuellement trop décrié, trop sentant la propagande jacobine*, — adică : sistemul agenților secreți trămiși de la Paris este în timpul de față pré deochiat și pré mirose a propagandă jacobină³¹⁾.

---

³¹⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 117.

Totuși, rămâne bine hotărît că, mulțumită acestui Constantin Stamate și raportelor lui către Comitetul de Salut Public din Paris și către trămișii Republicei din Constantinopole, consulatul francez fu înființat la Bucurescî în 1795. Înainte de acăstă epocă, Stamate era la Paris, pentru că din Altona fusese gonit, de órece *Gazeta de Hanovra* din Marte 1794 'l acusase că a venit acolo ca agent al jacobinilor, pentru a returna Constituțiunea germanică³²⁾.

Find ambasador la Pórta Verninac, primul consul frances care pléca la Bucurescî în Iuliu 1795 este cetățenul Emile Gaudin, în vîrstă de 25 de ani, însotit de secretarul său Montal, în vîrstă de 22 de ani³³⁾. Primul era plătit cu 7500 de lei pe an și al doilea cu 1200 lei pe an. Ca lefurî, după câte se vede, nu erau tocmai răsfătați primii diplomați francesi cari veniră oficial la Bucurescî.

³²⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 117.

³³⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 133 și vol. III pag. 446.

La Bucurescî, Gaudin fu bine primit de Alexandru Moruzi și și luă ca Dragoman al consulatului său pe Rhigas³⁴⁾. La Paris, prin intrigile lui Stamate, numirea lui Gaudin, acusat că este un *ci-devant*, adică un monarchist și ofițer desertor, făcu scandal, și schimbarea lui fu hotărîtă. Un decret al Directoriului cu data de 19 Pluvios anul 4-lea al Republicei (8 Februarie 1796)³⁵⁾ și semnat de Directorul Le Tourneur și de ministrul Delacroix numesce pe Constantin Stamate — titlu oficial — «Consul general al Republicei Franceze în provinciele turcescî situate dincolo de Dunăre».

Se dă lui Stamate ca secretar cetățenul Louis Parant din Argenson, tânăr instruit și forte protegat de deputații Isabeau, Ruelle și Neveu.

In timpul pe când lucrurile acestea se petreceau la Paris, Gaudin tracta la

---

³⁴⁾ *Revue de Géograph.* (an. cit.) pag. 252.

³⁵⁾ *Doc. priv. la Istor. Rom. Supl. I, vol. III, 1,*
pag. 410.

Bucuresci cu Alexandru Moruzi cestiu-unile de interes comercial. Casa Pellet și Hortolan era obiectul principal al preocupațiunilor săle³⁶⁾. Lucrând astfel își călca instrucțiunile care 'i ordonaș să lase la uă parte ori-ce altă cestiune, și să nu se ocupe de cât cu propagarea principiilor republicane și cu suscitarea de piedici și neajunsuri Rusiei și Austriei în principate și 'n deosebi la Bucuresci și la Iași.

De aceia, în Martie 1796³⁷⁾, Gaudin e rechiāmat la Constantinopole. De alt-mintreli, cu 'nceputul acestui an e uă schimbare generală și la Constantinopole și la Bucuresci. La Constantinopole, în locul trămisului frances Verninac, este numit generalul Aubert Du Bayet; la Bucuresci, Alexandru Moruzi demisionase și la Constantinopole erau patru candidați pentru Tronul țărei Românesci³⁸⁾: Hangerliu, Dragomanul lui Căpitan-Paşa,

³⁶⁾ *Ibidem*, vol. III, 1, pag. 413—422.

³⁷⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 141.

³⁸⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 137.

Alex. Mavrocordat, bětrânul Alexandru Ipsilante și Mihail C. Şuțu care fusese, în Octobre-Novembre 1795, înlocuit la Iași cu Alexandru Callimachi.

Bětrânul Ipsilante reușește a fi numit într'uă domniă care nu va ține nici un an. Consulatul frances se afla de uă camdată pe mâna tēnērului secretar Montal, căci Gaudin plecase cu soția sa la Smyrna, nevoind s'o lase, dice el într'uă scrisore de la 31 Marte 1796³⁹⁾, într'un orașî în care luxul este fără frēu, virtutea aprópe necunoscută și jocul de cărti obicinuita îndeletnicire și a bărbatilor și a femeilor.

In locul lui Gaudin, péně la sosirea lui Stamate, se trimete în calitate de comisar provisoriū al consulatului frances din Bucurescī Francesul Sainte-Luce⁴⁰⁾.

La Constantinopole ênsē, îndată ce familiele fanariote auđiră că Stamate vine cu titlul de Consul general în țările

³⁹⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 141.

⁴⁰⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 425.

române, se făcurează foc și puseră în mișcare tot creditul și totă trecere ce aveau la Pórtă pentru a nu i se da recunoșcerea.

Nu intrăm în amănuntele acestei afaceri. E destul să spune că Moruzescii, acum partizanii ai Rusiei, săpară și combătură pe Stamate, și Șuțulescii, partizanii ai Franciei, l sprijiniră. De giaba tóte. Reis-effendi declară trămisului Republicei, generalului Aubert Dubayet, că uă dată cu capul, Turcia nu va permite unui Raia, de și naturalizat Frances, să fie consul în România. Vădând acăstă nestrămutată hotărîre a Porței, trămisul Republicei numi sub rezerva aprobării Directoriului din Paris, pe generalul de brigadă Carra Saint-Cyr, însărcinat de afaceri al Republicei franceze, pe lângă principalele Țării-Românesci⁴¹⁾.

In timpul acesta uă multime de Polonesi se aflau la Bucurescii, nu la Iași; căci de acolo, consulul rus Lascaroff, *le plus fin intrigant que la Russie ait*

---

⁴¹⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 165.

lâché contre les Turcs — cel mai subțire intrigant căruia Rusia îi dede drumul în Turcia ⁴²⁾), — și-ar fi ridicat într'uă bună diminetă și și-ar fi trimis în fiere la Petersburg, tocmai cum făcuse cu Francesul Durosoy, pe care, șiu-nă-miadia mare, l' aрестase la Iași, îl trămisese în Rusia, și'l ținuse șese luni în închisore, din cauza că voia să descopere uă conpirațiune urdită în contra Turciei de Alexandru Mavrocordat, fostul Domn al Moldovei, de Consulul Lascaroff, de patriarchul Eugeniū și de episcopul de Pultava ⁴³⁾.

Polonesii deci staă la Bucuresci. Aci se află și generalul Dombrovski, refugiat după învingerea desărăcătoare a Revoluției de către armatele lui Suvarov ⁴⁴⁾. Colonia polonesă, fórte numerosă la Bucuresci, hotărîse să trămită pe Dombrovski la Paris, ca să intre în negocia-

⁴²⁾ *Ibidem*, vol. III, 1, pag. 436.

⁴³⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 134 și vol. III pag. 462.

⁴⁴⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 439.

ținuți cu Directoriul⁴⁵⁾ mai cu sémă acum când armatele Republicei, sub comanda tînărului general, Napoleon Bonaparte, ațintiseră ochii lumei întregi asupra Italiei, unde victoriile ostașilor francesi se urmau cu uă iuțelă ne mai pomenită în fastele istoriei militare a tuturor poporelor.

Generalul Carra Saint-Cyr petrecu aprópe un an la Bucurescî. În timpul acesta, Pasvantoglu începe mișcarea sa în contra Porței. Din Italia, Napoleon, alt factor de mare însemnatate pentru cestiunea Orientului, și de la Paris Talleyrand numit la începutul lui 1797 ministru al Afacerilor străine,— urmau cu deosebită băgare de sémă faptele lui Pasvantoglu, care spunea ori-cui voia să 'l asculte că el va deveni Bonapartele Orientului⁴⁶⁾. Vaillant afirmă că Pasvantoglu ar fi fost prietin cu Gaudin⁴⁷⁾. Documentele colecțiunei Odobescu ne

⁴⁵⁾ *Doc. priv. la Istor. Rom. Supl. I, vol. III, pag. 456.*

⁴⁶⁾ *Ibidem, vol. III, pag. 482 — 483.*

⁴⁷⁾ Vaillant: *Les Roumains* (Paris 1844) pag. 266.

arată că atât Carra Saint-Cyr, cât și succesorul său Flury, numit consul general la Bucurescî în Decembrie 1797, pricepeau folosele ce-ar nasce pentru politica franceză în afacerile Orientului, decă revolta lui Pasvantoglu ar fi fost bine condusă. Napoleon, mai târziu, ajuns împérat, va trămite la Vidin pe adjutanțul Mériage. Lucrul acesta se petrece după 1800, și deci ese din subiectul nostru^{48).}

In Bucurescî, acum, în 1797, principalele Revoluțiunei franceze se întrupau în persona lui Napoleon Bonaparte. Rhigas, care era acum la Viena ocupat cu publicarea *Marei Cărți geografice a Greciei*, scria prietenilor săi din Bucurescî că s'a născut Mântuitorul Orientului. Între preliminările de la Leoben și tractatul de la Campoformio, Napoleon chiama pe Rhigas la Venetia, pentru a 'i cere

---

⁴⁸⁾ *Annales de l'Ecole Libre des Sciences Politiques* (Paris, 1883.) Auguste Boppe : *La mission de l'adjudant-commandant Mériage à Widin, 1807—1809*, pag. 259.

lămuriri în afacerile Răsăritului⁴⁹⁾. Niciunul din cele ce Rhigas a vorbit cu viitorul împărat nu a rămas scris. Faptul este că la Bucureşti victoriele lui Napoleon provoca un entuziasm colosal, mai cu seamă printre Grecii cări credea că în el li-s'a născut modernul Achille.

Când consulul Flury veni în Bucureşti după tractatul de Campoformio și adresă Francesilor și supușilor francesi uă circulară, nu 25 de Francesi, ci uă multime veniră să salute la consulatul francez din strada Carol I, odinioară ulița *İşlicarilor*, și pe urmă ulița *Francesă*, pentru a făcă și adică pentru a saluta pe trămisul Republicei.

Talleyrand ministru al Afacerilor străine, Napoleon comandant al armatelor victoriose din Italia, Anglia, Rusia și Austria spăimântate de aceste biruințe, lese și iși poate închipui cineva cum fu primit de Ipsilante consulul Flury. Cei două stâlpări ai guvernului bătrânului prin-

⁴⁹⁾ *Revue de Géographie* (an. cit.) pag. 450.

cipe, George Mavrocordat marele spătar, și Constantin Şuțu marele postelnic⁵⁰⁾ erau cu dênsul de o amabilitate esemplară. Flury avea drept cancelar pe un fost șiarist din insula *San-Domingo* din Antile (venea cam de departe în Bucuresci⁵¹⁾). Acesta se numia Dubois de Saint-Maurice, iar vice-consulul care fu numit subt ordinele lui Flury la Iași, se numia Louis Parant.

Insoțit de cancelarul său Dubois de St. Maurice, Flury își făcu vizitele pe la toți boerii cei mari din Bucuresci⁵²⁾, și toți se grăbiră a i-le întórce. La un prânz dat de consulul frances, nici unul din invitați nu lipsi, iér la o mică petrecere, lucru pénă atunci ne mai vădut, boerii veniră cu cocónele lor, — *ce qui a fait fumer les consuls russe et allemand qui n'ont jamais pu réussir à attirer chez eux, dans les fêtes qu'ils ont données, une femme de boyard valaque,*

⁵⁰⁾ Doc. priv. la *Istor. Rom.* Supl. I, vol. III, pag. 455.

⁵¹⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 467.

⁵²⁾ *Ibidem*, vol. II, pag. 152.

et cependant le consul allemand et son chancelier sont mariés, — adică: ceea-ce a făcut să pufuie pe consulii rus și austriac cari n'ați putut nici odată să reușeșcă a atrage la deneșii, la serbările ce au dat, uă cocónă de boier muntén, și cu toate acestea consulul austriac și cancelarul său sunt însurați.

Societatea bucurescenă primi deci cu brațele deschise pe Flury. La 24 Februarie 1798, uă vînătore mare se detine în onoarea consulului francez de marele boer Grigorie Brâncovénu. Invitațiunile curgeau din toate părțile. Flury era cu atât mai stimat, cu cât nici el, nici cancelarul său Dubois de St. Maurice nu jucau cărti — calitate ce era pe atunci cu atât mai prețuită la Bucuresci, cu cât era mai rară. De atunci și penă în diletele noastre său făcut legi, și său făcut chiar amendamente *anti-cartoforesci* cari, dice-se, au săvântat jocul de cărti în limitele posibilului omenesc și... românesc.

Altele erau însă grijele consulului. Pasvantoglu devenia din ce în ce mai ame-

nințător, și ceea-ce e curios e că boerii din țera românescă, ne spune Flury⁵³⁾, se bucuraă de succesele rebelului în contra armatelor Sultanului. Ei credeaū că ori-ce va slăbi pe Turciū ne va fi spre folos. Istoria le-a arătat că se 'nșelaseră adânc.

Tot acum, în Ianuariū 1798, Alexandru Ipsilante este revocat și 'n locu-i vine la tronul Țărei-Românesci, clientul lui Căpitan-Paşa, Constantin Hangiarliu, care avea să se sfîrșească atât de tragic.

N'apucase bine să se așede în scaun Hangiarliu, și București sunt inundați de un manifest scris în limba gréacă modernă. Acest manifest fusese tipărit la Viena în faimósa tipografie a lui Gheorghe Vendotti și fusese trămis pe ascuns la București⁵⁴⁾.

Să notăm coincidența: după conversațiunea lui Napoleon cu Rhigas la Veneția, apare manifestul care este trămis

---

⁵³⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 482.

⁵⁴⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 486.

cu lădile nu numai la Bucuresci, ci și în toate centrele culturale și patriotice ale Grecilor. Într-însul se făcea un apel înflăcărat către poporul grec să se scóle, să 'ncépă lupta, să 'nvingă séu să móră pentru libertate, — urma apoï uă lirică descripțiune a fericirei și libertăței din vechia Eladă, și se sférșia tot cu versurile din Marsilieza lui Rhigas:

*Δεῦτε, παῖδες τῶν Εὐλύτων,
Οχαιρὸς τῆς δόξης ἡλθεν.*

Impresiunea ce acest manifest produse în Țările române și în toate provinciile subjugate ale Imperiului fu atât de mare, în cât molii și tembela atențione a Turcilor fu sguduită vîrtoș de tot. Se dede ordine Valiilor, Pașalelor și Principilor din Iași și Bucuresci să confisce manifestul și să arresteze pe cei ce'l aveau. Hangiarliu arestă patru Greci patrioți cari l'aveau.

Ferberea era la culme; se scia la Bucuresci de boeri și de neguțători cari aveau corespondenți la Viena că în capul unei întinse conspirații se află Rhi-

gas și cu ministrul Republicei francesă de la Viena, generalul Bernadotte; că acest fericit general, mai târziu rege în Suedia sub numele de Carol XIV, după ce bătuse sub comanda lui Napoleon pe Austriaci la Tagliamento și luase cetățile Gradiska, Triestul, Laybach și Idria, fusese trămis ca ambasador în capitala Austriei în urma tractatului de la Campoformio; că băgase în răcori pe Thugut; că arborase stindardul tricolor, cea ce provocase un scandal mare; și că în fine, reușise a libera din închisorile Vienei pe un supus francez Collombo, fost informator al lui Mihai Suțu la Viena⁵⁵⁾.

Se sciau tōte aceste lucruri și se aşteptau altele și mai mari, când de uă dată se auăi ca un trăsnet la Bucurescī vesteau că Rhigas cu alți Greci patrioți fuseseră arestați de guvernatorul Triestului și dați în mâna pașei de la Belgrad. *Η ἔταιρια τῶν γίλων*, societatea amicilor, fundată de Rhigas și al

---

⁵⁵⁾ *Ibidem*, vol. pag. 133

cărui centru de mișcare era la Bucurescî, ér ramificațiunile, sucursalele și corespondenții în tótă Elada și în tótă Turcia, — Societatea amicilor să hotărî se facă ceia ce Rhigas cântase în înflăcărătele lui versuri : rescularea Grecilor, răsboiul pe viéṭă séu pe mórte, — ceva epic ca durere, ca sete de libertate, ca desnădejde și furiă patriotică. Se mai hotărî un atac asupra cetățui Belgradului, unde se afla încis Rhigas. Acest atac ar fi fost primul act de libertate, în aurora luptei de neatârnare.

Se vede énsă că pașa din Belgrad audi de aşa ceva, căci nu mult după arestarea sa, Rhigas fu înecat, spun unii; fu omorît în încisore afirmă alții. Cei cari dic că prin omor s'a sfârșit primul și cel mai simpatic luptător al independenței grece, adaug că Rhigas luptă cu călaii săi mult pénă să fie biruit și că muri dicând cu voce tristă și blândă : *ἀρνε-*
τὸν σπόρον ἔσπειρα, ἐλεύσεται δὲ ὁρα ὅτι θέλει
βλαστήσει καὶ τὸ γένος μου θέλει συνάξει τὸν
γλυκὺν καρπὸν, — adică : «am seménat

rodnică séménță; va veni timpul când ea va 'ncolți și patria mea va culege dulcele-i rod.»

Astfel se sfârși Rhigas la vîrsta de 35 de ani, după uă viéťă plină de fapte mari și după ce, primul la Bucuresci și la Viena, începu marea operă a redes-teptării naționale printre Greci de acum 100 de ani.

Conversațiunile lui Rhigas cu Napoleon la Venetia, legăturile ce Bernadotte avu cu dênsul la Viena, numele cel mare ce Napoleon își câștigase în Orient și 'n fine — lucru ce se cunoscea la Bucuresci și era discutat cu înflăcărare, — originea lui Napoleón, tóte la un loc aprindeau și mai mult speranțele Grecilor.

Se spunea cu mândriă la Bucuresci și la Viena că familia Bonaparte era uă familiă curat grecescă, *Mainotă*, din vitéza provinciă *Maina*, și că emigrase în secolul XVII și se stabilise, din ordinul Genovesilor, în Corsica, în orășelul Paomia lângă Ajaccio. *Buona-partea*, diceau Grecii din Bucuresci, va să dică

Kalòs μέρος, parte bună ⁵⁶⁾). Calomeros se găsiau mulți în Morea. Așa credeați Grecii despre Napoleon. Zilot Românul, ultimul cronicar din vremea Fanarioților, dice cu uă particulară naivitate: «Napoleon Bonaparte era om prost, de ném din Corsica ⁵⁷⁾».

Oră cum ar fi, *Calomeros* său «om de ném prost», Napoleon schimbase cu desăvârșire mersul lucrurilor în Orient, și véda de care începuseră să se bucure la Constantinopole și la Bucurescî diplomații și trămișii francesi crescute de uă dată atât de mult în cât, cu toate intrigele Rusiei, Angliei și Austriei, cu toate piedicile familiei russos-file, Aubert du Bayet la Constantinopole și Flury la Bucurescî vedeau cererile lor îndată satisfăcute la Pórtă și la Divan. Supușii Republicei francese, Corfioți, Zantioți și alții Greci, nu mai erau tractați ca pe trecut, și la cea mai mică insultă său

⁵⁶⁾ *Leucothea*, I vol. pag. 42.

⁵⁷⁾ Hasdeu: Zilot Românul: *Ultima Cronică* din timpul Fanarioților, pag. 82.

pagubă făcută de administrațiunea Beiului nu aveaū de cât să alerge la consulat, pentru ca reparațiune și dreptate să li se facă îndată.

Inainte chiar de a fi fost primit în audiență solemnă și de a 'și fi presentat *beratul* și scrisorile de acreditare, Flury ceruse imperios într'un rând ca să vină se facă scuse la consulat Armașul lui Hangiarliu și 'ntr'alt rând Căminarul, și aceștia veniseră : n'aveaū încotro ⁵⁸⁾.

Mai mult âncă, — lucru péně acum ne mai vădut la Bucurescî, căci consuliî Rusieî și Austrieî nu'l făcuseră, — Flury pentru audiența solemnă la Domn în diua de 14 Mai 1798 ⁵⁹⁾), ceru să i se arête programul cortegiului. I se răspunse că nu există. Il fac eü! replică dîrj republicanul. Hangiarliu primi și ceremonialul celui d'ântâi consul frances mergînd la palatul din Bucurescî fu următorul :

---

⁵⁸⁾ *Doc. priv. la Ist. Rom.* Supl. I, vol. III, pag. 484 și pag. 494.

⁵⁹⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 503 și 563.

In ȣiu de 14 Floreal, anul VI-lea al Republicei franceze, una și indivisibile, în zorii ȣilei, din ordinul consulului, drapelul tricolor fu arborat pe casa consulară. De la 8 de diminea ă, curtea consulului era plină de cetăteni francesi și de supu ăi ai Republicei, domiciliați în Bucuresci cari, după invita iunea lui Flury, aveau s  l înso  escă la Palatul domnesc, unii în tr  suri, alii călare.

Era una dintr'acele ȣile m  re ă de felul c  rora luna lui Mai și s  orele de prim  v  r   le fac s   str  luc  escă în   era n  str  , ca u   r  splat   h  r  zit   r  bd  rei cu care am suferit gerurile și viscolele iernei. La 10 ore, unul din oficerii Curtei veni se anun  e pe Consul c   Principele Hangiarli   e gata s  l prim  sc  . Cortegiul, conform programei, porni în ordinea urm  tore: Polcovnicul ora  ului în capul a 90 de Cazaci; C  pitanul de Doroban   cu 90 de Doroban   și cu ofi  terii lor to  i în mare   inut  . Pe de u   parte și pe de alta a drumului mergeau: 2 postelnicei de u   parte și 2 de

alta; Rahtivanul și al doilea pitar, al doilea comis, al treilea postelnic, ciaușul aprodiilor, ciaușul lipcanilor, marele portar cu toți portăreii (nu ca cei de ași), trei căpitanii ai Agiei de uă parte și trei de alta, cinci ciohodari la drépta și cinci ciohodari la stânga. La mijloc, în cap, Francesii și supușii francesi călări, pe urmă trăsura domnescă trasă de șese ca. Înăuntru Consulul Flury, cancelarul Dubois St. Maurice și ofițerul Curtei. Cancelarul ținea în mână, în sus ca să se vede, două săculete de mătase: într'unul era scrisoarea de acreditare, într'altul beratul Sublimei Porti. După trăsura domnescă, trăsura consulului gola, ca să nu se mai dică de Bucuresceni, cum se disese pe vremea lui Gaudin că consulul frances n'are nici măcar trăsură⁶⁰⁾). După trăsura consulului, altă trăsură domnescă și 'n fine șese trăsuri ale Francesilor și supușilor francesi mai bogăti.

---

⁶⁰⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 396.

La palat, jos, la scară, Flury fu întempinat de al doilea postelnic, de fectorii de curte, de copii de casă; sus, în capul scărei, 'l primi Marele Postelnic care 'l introduse în sala de audiențe unde, înconjurat de toți boerii Terei și împreună cu mitropolitul Dosithie Filitis, se afla Domnul. Când Flury intră, Domnul își scose ișlicul. Flury înmână beratul, scrisoarea de acreditare, făcu un discurs de ocasiune la care Domnul răspunse în câteva cuvinte; se dede apoi dulceturile și cafelele, steteră de vorbă câteva minute și audiența se sfârși. Flury fu recondus cu același ceremonial și prin mijlocul unei mulțimi considerabile de Bucurescenți, cari alergaseră să vădă pe consulul franțuzesc. Multă vreme se vorbi pe urmă de primirea cea frumosă, de alaiul împărătesc cu care «Franțuzul» fusese primit de Hangearliu la Palat. Numai în 1806, trămisul lui Napoleon I, împăratul Francesilor, consulul imperial Louis Parant, va fi primit cu uă pompă și cu un alaiu și mai strălucit.

Grecii din Bucuresci, ba chiar mulți din boeri începuseră a crede cu hotărîre că Fracia va face și 'n Orient minunile ce făcuse în Occident. Bine vădut de boeri⁶¹⁾, Flury era aprețuit la Curte, er în oraș lumea 'l respecta mai mult de cât pe toți. Hangerliu, amic sincer al Portei, sta adeseori de vorbă cu Consulul general al Republicei franceze, și tōte cestiunile Principelui ca și ale boerilor ținteaு tōte asupra lui Napoleon, asupra acestuи om estraordinar care suia cu pași de uriași tōte înălțimele gloriei.

Din nenorocire, aceste bune relațiuni nu durară mult. Din Mai și pénă în Septembre, Flury fu copilul desmerdat al societăței bucurescene. În Iuliu, nevăsta generalului Aubert du Bayet, ambasadorul Republicei de la Constantinopole, cetățena Aubert du Bayet, trecu prin Bucuresci⁶²⁾ pentru a merge la Paris. Curtea și Societatea primiră fórte bine pe Francesa republicană. De uă

⁶¹⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 552.

⁶²⁾ *Ibidem*, vol. III, pag. 540.

dată ênsă lucrurile se schimbară. La 'nceputul lui Septembre veni vestea că Napoleon a intrat în Egipt, că Francia, fără declarațiune de răsboiu, a devenit dușmană Sultanului, că uă mâniă turbată înflacără populațiunea din Constantinopol în contra tuturor prietenilor Republicei.

Din ordinul Porteî, Flury fu arestat la Bucuresci. Bietul consul tocmai ceruse lui Talleyrand voiă să se ducă la băi la Elopatak în Transilvania, să scape probabil de frigurile care 'l chinuiau într'una. Doctorii din Bucuresci îi consiliaseră acéstă stațiune thermală și, ierăși probabil, avea să mărgă cu cine scie ce boer din Bucuresci, de óre-ce acum Domnii fanarioți permiteau boerilor să tréca granița. Cu vro câtă-va ani înainte Câmpineanu Scarlat, tatăl nemuritorului Colonel, și unul din cei mai veselnici boeri ai timpului său, spune un călător frances, Câmpineanu fusese la Spa, de unde povestea minuni. Câmpineanu spunea Francesului că tóte cocónele la Spa

erau *frumóse ca luna*, ér Francesul replica boerului că și lui Téra Românescă îi pare și mai frumósă de când a găsit la Zimnicea, la un prânz, muștar franțuzesc, — da, boerule, esclama entusiasmat Francesul, muștar franțuzesc din care am măncat cu mare și patriotică poftă,

. . . . et mon âme attendrie
Du moins pour un instant retrouva sa patrie,

adică: și sufletul meu induioșat, cel puțin pentru un moment iși regăsi patria . . . . . în muștar⁶³⁾.

Când se audî că Flury este arestat în casa consulară conform unui ordin venit din Constantinopole, că un ofițer și patru arnăuți domnesci 'l păzesc, că Napoleon este în Egipt, uă ferbere mare începu în Bucuresci. Grecii cređură că ora libertății e gata să sune. Vestile curgeau din tôte părțile⁶⁴⁾). Se anunța ălinic că Grecii insulari au pornit în Morea,

⁶³⁾ *Voyage à Constantinople par l'Allemagne et la Hongrie* (Paris, an. 7), pag. 124.

⁶⁴⁾ *Doc. priv. la Ist. Rom. Supl. I, vol. III, pag. 552.*

că un corp de armată francesă va desbarca în Morea. Uă flotă francesă, afirmau alții, a intrat în Dardanele. S'a dus imperiul Sultanilor; crucea se va înălța iérăși pe clopotnița S-tei Sofi din Constantinopole. *Zιτω ἡ γιλογενία!* *Zιτω ἡ ἀδελφή Γαλλία!* Trăiască patriotismul! Trăiască sora nôstră Galia!

In asemenea înflăcărări zadarnice și cu atât mai chinuitore cu cât mai mari erau dorințele de sfărămare a lanțului, petrecură Grecii din Bucuresci tot sfîrșitul anului 1798 și întreg anul 1799.

Poporul român îi privea cu simpatie în tot-d'a-una, și adeseori cu compătimire. Așa ne-a fost tot-d'auna inima, și iubirea, și urările nôstre aŭ fost tot-d'a-una pentru popoarele cari luptă pentru limbă și naționalitate! In durerile și în chinurile séle propriie, poporul român, acum uă sută de ani, avea totuși timp să plângă nenorocirile Grecilor. Si ne miră lucrul, căci puțină odihnă îi dau împrejurările și lui însuși. Văcăritul lui Hangiarliu despre care se dusese pomina

pînă la Paris, ciuma, seceta, jafurile hordelor lui Pasvantoglu, și între 1798 și 1799 uă iérnă de crăpați pietrele și pe care poporul o ținu multă vreme minte sub numele de iarna lui Hangiarliu, pe urmă schimbarea Domnilor — cinci Domni în 8 ani de zile — și deci nouă dăjdi, angarale, podveđi de tótă mâna, unele mai afurisite de cât altele, la fine omorul oribil al lui Hangiarliu la 15 Februarie 1799, — tóte aceste bice dumnești plesneați greu pe spinarea tărei, în cât esclamațiunea lui Zilot Românul: *am ajuns negustoriă!* devenise un sfâsiător adevăr.

Intr'aceste timpuri asupra cărora, după ce le vom studia, va trebui să aruncăm zăbranicul cel negru al durerei, — intr'aceste timpuri poporul român nu se gândeau, nu puteau să se gândescă niciodată la regenerare, niciodată la acele libertăți care se dau cu grămadă poporului francez de Marea Revoluție, niciodată la Napoleon Bonaparte, — poporul român se gândeau cum să trăiască, cum să ducă, pe cerbicea lui

burdușită de lovitură, greutățile blesteme ale timpului, cum să păstreze suful de viață pentru posteritatea de cât densusul de mii de ori mai fericită.

Din toate peripețiile dramei care se petrecu între 1793 și 1800 la Bucurescī și la Viena, cu Rhigas, cu Greciī patrioți, cu Francesiī *sans-culottes* și *apelpisițī*, încuragiati toți de Revoluționea francesă, — uă parte din boerii țeri și, inconscient, întreg poporul român câștigară un singur învățămînt, și anume: că, atunci când ar fi vorba să facă și ei pentru a lor redeșteptare ceia ce voiseră să facă Greciī, să 'și întorcă privirile spre apus; că, departe, departe, peste 900 leghe, cale de șese săptămâni cu trâsura, se află țera Franțuzuluī milosă și cavalerescă; că precum alții și-a plămădit și crescut în Parisul cel mare și iubit libertatea și independența țerei lor, tot astfel ar putea și deneșii tot acolo și prin cei de-acolo să realizeze visul de aur al inimei lor. Româniī aflără că, afară de Rusia, de Austria și de Turcia, mai sunt puteri în Eu-

ropa și că aceste puteri, tocmai pentru că nu sunt lângă ei și terile lor, mai frățescă și mai curată mâna de ajutor le vor întinde.

Acesta 'i singura idee rămasă în terile române din agitațiunile și năzuințele Grecilor la Bucurescî în timpul Revoluției franceze. Ideia va cresce, și pentru cel care ar urma-o tot la Bucurescî în timpul când Napoleon va zgudui Europa cu victoria armelor săle, și în timpul Congreselor de la Viena, ideia se va arăta ca intrupată în chip desăvîrșit și, după vremi, încigându-se cu atâtă putere în mintea și în inima fiacărui luptător al României viitoré, în cât nu va mai fi mișcare în Franția, fără ca îndată efectul ei să nu să simtă adânc și în terile române.

Din timpul Revoluției, Franția a căpătat și mai deplin uă calitate pe care totă lumea, în cap cu Alexandru de Humboldt, i-a recunoscut-o și i-o recunoște. Uă ideia francesă pătrunde pretutindeni, pentru că mai tot-d'a-una are într'ensa

tot ceea ce alcătuesce caracterul uman și universal al ideii.

In Bucurescī, lucrul acesta a fost tot-d'a-una și fără excepțiune adevărat. Din timpul Revoluțiunieī francese, din timpul lui Rhigas, Turnavitu, Hortolan și Gaudin, s'a stabilit între Paris și Bucurescī, fiă în politică, fiă în literatură, fiă în arte și fiă în mode, un curent atât de puternic în cât, când *Parisul strănută*, *Bucurescii au guturai*.

Din Scriurile d-lui Ionnescu-Gion :

	Lei B.
<i>Ludovic XIV și Const. Brâncoveanu, studiu asupra politicii franceze în Orient . . . . .</i>	7 —
<i>Elementul pitoresc în Cronicile române . . . . .</i>	1 —
<i>Entuziasmul în trecuta generație . . . . .</i>	1 —
<i>Studiul Istoriei Naționale în scările noastre . . . . .</i>	1 —
<i>Geografia în Cronicarii români . . . . .</i>	1 —
<i>Astra (roman), traducție după Dito și Idem . . . . .</i>	6 —
<i>Nuvale, traducție după Händzeichnungen de Carmen Sylva . . . . .</i>	6 —
<i>Manual de Poetica Română, carte didactică, aprobată de onor. minister al Instrucțiunii publice . . . . .</i>	4 —
<i>Călătoricile lui Carol XII, Regele Suediei, prin Tărâma Românescă . . . . .</i>	— 50
<i>Dușmanii lui Mihai Vitezul . . . . .</i>	— 50
<i>București în timpul Revoluției franceze . . . . .</i>	1 —

Sub pressă :

<i>Cum vorbim . . . . .</i>	1 —
<i>Schițe geografice din secolul XVII . . . . .</i>	1 —